

Duchovné dedičstvo a požiadavky súčasnosti

Rudolf Steiner

prvý krát zverejnené v časopise „Trojčlennosť sociálneho organizmu“ v júni 1920 z nemeckého originálu preložil Andrej Szolgay

Približne pred pol storočím v Európe prekvital materialistický svetonázor. Podľa neho mal byť človek až do hĺbky svojej duševnej podstaty poznávaný podľa tých istých zákonov, ktoré boli prichystané pre prírodné dianie. Nejednen sa pri tom odvolával aj na také idey, ako je tá Goetheho: „Podľa veľkých železných a večných zákonov musíme všetci naplniť kruh svojho bytia.“ [1] Ale ľudia si nevšimli, ako Goethea tieto zákony, ktoré on chcel prírodovedného poznávania ako základ, priviedli do najprudšieho konfliktu prírodnou vedou vládnucou v jeho dobe. On sa snažil o prírodnú vedu, ktorá – dôsledne utváraná – môže viesť k chápaniu človeka ako duchovné-duševnej bytosti. Avšak materialisti si nevšimli tento jeho prístup k tvorbe prírodovedných predstáv, ale vo všetkom podstatnom prijali náhľad jeho odporcov. Bol to bezduchý náhľad na prírodu, ktorý nikdy nemôže viesť k chápaniu ľudskej bytosti.

Na základe tohto bezduchého náhľadu sa niektoré dôsledné osobnosti vyjadrovali aj o morálnosti v človeku. Pred pol storočím bolo možné v tomto smere počuť veľmi pozoruhodné úsudky. V korešpondencii jednej takej dôsledne mysliacej osoby s istým materialistickým učencom sa nachádza napríklad názor, že človek konajúci zločinne vlastne koná presne rovnako podľa svojich vrodenných prírodných zákonov, ako ten takzvaný morálny človek koná podľa tých svojich. A že ten, kto je podľa prírodného zákona nadaným klamárom, vrahom a tak ďalej, mohol by mať dokonalejší a celistvejší charakter len vtedy, ak by svoje klamárske a vražedné vlohy uplatňoval. Podobné myšlienky vôbec neboli ojedinelé v onej dobe materialistických teórií.

Uvedené morálno-sociálne dôsledky materialistického spôsobu myslenia mnohí nevzali dostatočne vážne. Považovali ich za čudáctvo. Sú to však skôr dôkazy skutočnosti, že prírodovedecký prístup k tvorbe predstáv vypestovaný v poslednej tretine 19. storočia nedokáže vytvoriť žiadne morálno-sociálne idey. Pod vplyvom tohto spôsobu tvorby predstáv povstala doba, ktorá eticko-sociálne idey úplne nahradila bezobsažnými morálno-sociálnymi frázami. Vybavené týmito morálno-sociálnymi frázami vstúpilo civilizované ľudstvo do života v 20. storočí.

O tomto stave vecí sa istý vedecký smer snaží klamať seba aj svojich prívržencov. Z jeho strany môžeme počuť: materializmus 19. storočia je z vedeckého hľadiska mŕtvy. On však nie je mŕtvy. Rozdiel medzi tými, ktorí tak hovoria, a materialistami 19. storočia spočíva len v tom, že tí poslední mali plnú odvahu hlásiť sa k svojmu

materializmu; tí dnešní však – ktorí ho odmietajú – v skutočnosti myslia rovnako, ako tí predchádzajúci. Oni si len predstavujú, že ich bezduchý výklad prírody nie je žiadnym materializmom. Čiže nebezpečnú dôslednosť nahradila oveľa nebezpečnejšia nedôsledná polovičatosť.

Pečať tejto polovičatosti si na sebe nesie celý náš verejný život. V myšlienkach, ktoré ľudia považujú za schopné odôvodniť nejaký svetonázor, nie sú obsiahnuté žiadne morálno-sociálne podnety. Ľudia sa snažili nedbalivým spôsobom vystavať na základoch prírodnej vedy nejaký sociálny obraz sveta. To bolo možné len dovtedy, kým žili navyknutým spôsobom vo vhodných starých sociálno-etických tradíciách a ich myšlienky nemali žiaden vplyv na rozvoj verejného života.

S týmto stavom vecí už skoncovala vojnová katastrofa; a s každým ďalším mesiacom sa s ním vysporiada ešte viac to, čo sa deje od skončenia tejto katastrofy. Ľudia, v dušiach ktorých staré tradície vymreli, získavajú stále viac vplyvu. Všetky idey v prítomné v ich dušiach sú pre sociálno-etický obraz sveta neplodné.

Každý nezaujatý pohľad na verejný život celého civilizovaného sveta potvrdzuje tento stav. Ešte predtým, ako nastane možnosť znovu vybudovať zničené spoločenské pomery, je potrebné, aby si uvedenú skutočnosť uvedomil dostatočne veľký počet ľudí. Zlepšenie situácie je závislé len od svetonázoru.

Kto sa dnes ešte stále drží mienky, že svetonázor je niečo, čo vytvárajú abstraktní myslitelia ako svoju zábavku, ale že v praxi svetonázor nič neznamená, ten prispieva k ničeniu – aj keď by akokoľvek veril, že pracuje pre nové sociálne budovanie. Dnes je aj pre tú najmenšiu hospodársku inštitúciu nutné, aby ten, kto sa na jej fungovaní zúčastňuje ako vedúci, dokázal si tvoriť myšlienky o tom, ako sa táto inštitúcia stavia do globálneho procesu vývoja ľudstva. Také myšlienky si nikdy nedokáže úprimným a správnym spôsobom tvoriť ten, kto svoje myslenie orientuje viac či menej vedome podľa materialistického smerovania modernej doby. Väčšinou práve taký človek vôbec nepostrehne, ako toto materialistické myslenie pracuje v popudoch jeho sociálnej činnosti.

Nemožno dostatočne silno zdôrazňovať, že skutočnosti verejného života dnes musia byť videné práve v tomto svetle. Len tí, ktorí to vidia, myslia spôsobom smerujúcim k ozdraveniu. Pre nich musí byť samozrejmé, že nebudú robiť žiadne kompromisy s tým, čo na základe materialistických predstáv viedlo k zničeniu sociálneho života. Mnohým sa zdá ťažké takto myslieť, pretože sa domnievajú: ak by sme mali čakať, kým zlepšenie pomerov vzíde zo spôsobu myslenia, budeme musieť čakať dlho. Ľuďom ktorí takto zmýšľajú, treba povedať: práve vaše myslenie patrí k tomu najhoršiemu druhu. Pretože dôležité je, aby sme sami seba nespútavali takýmto fatalistickým myslením, ktoré práve spôsobí, že „budeme musieť dlho čakať“. Každý, kto si povie: ja uskutočním vo svojom spôsobe myslenia sociálnu premenu, skracuje práve onen čas čakania, ktorý v ňom vyvoláva pochybnosti.

Preto treba stále znovu zdôrazňovať: dnes záleží na tej vnútornej odvahe, ktorá sa vzchopí k tomu, aby v ceste k novému duchu videla skutočnú životnú prax a v odklone od tejto cesty príčiny nášho úpadku. Tí, čo tak dokážu usudzovať, sú jediní ľudia budúcnosti; tí ostatní sú reakcionári, aj keby sa tvárili akokoľvek marxisticky-radikálne. Ale úsudok musí byť pripravený premeniť sa na čin, na energickú životnú

prax. „Praktici“ sa budú pýtať: „Dá sa s takými názormi ísť na rokovanie do Spa?“^[2] Ó, áno, dalo by sa tam ísť; mohlo by sa pokojne počkať, čo sa stane, ak by tam s nimi niekto šiel. Avšak celkom naisto dôjdeme k neplodným výsledkom, ak sa tam pôjde so starými myšlienkami. Dnes si treba urobiť jasno v tom, že v Spa tieto staré myšlienky nepovedú k ničomu inému, ako k tomu, k čomu viedli v posledných desaťročiach.

[1] Johann Wolfgang von Goethe, báseň „Božské v človeku“ (orig. „Das Göttliche“).

[2] Povojnové vyjednávania v júli 1920 v belgickom meste Spa. K tomu vid' aj text Trojčlennosť počas vojny a po jej skončení.